

Radó Péter: A csúfos PISA-bukás oka az oktatás minőségének súlyos romlása

szerző:

[Radó Péter](#)

182

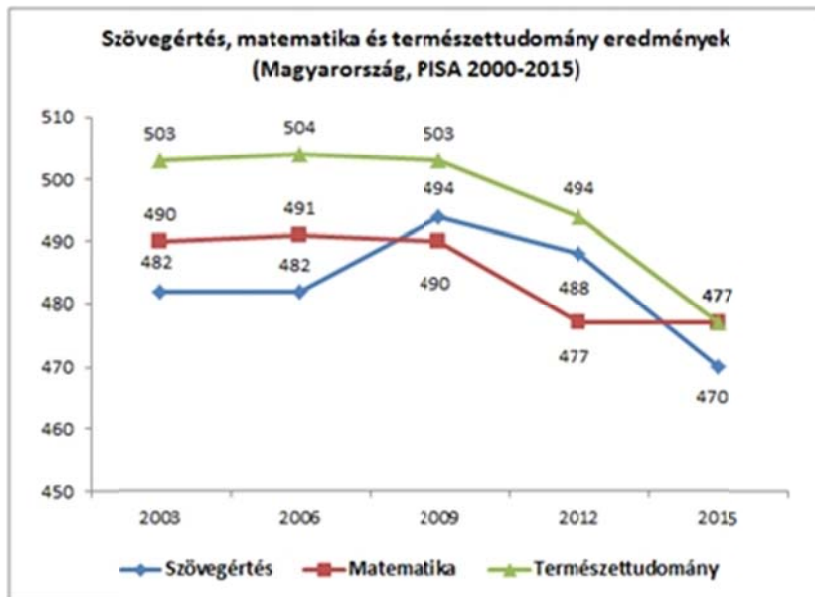
A magyar oktatás gyorsuló eredményromlása mögött ezúttal nem a társadalmi egyenlőtlenségek erősödése áll. A 15 éves tanulók teljesítményének, készségeinek hanyatlását egyértelműen a 2010 óta erőltetett oktatási modell okozta. Radó Péter oktatáskutató elemzése.

Az OECD 2000 óta háromévenként megismételt PISA mérése (*Programme for International Student Assessment*) mára megkérdőjelezhetetlenül az oktatáspolitikák sikerének vagy kudarcának legfontosabb mércéje lett. Nem véletlenül, a PISA ugyanis azt és akkor méri, amit és amikor kell: a tanulók további tanulásának sikerét meghatározó szövegértési, matematikai és természettudományos alapkészségek fejlettségét abban az életkorban, amikor a legtöbb országban általában a fiatalok a többé-kevésbé egységes oktatás után belépnek a már specializáltabb középfokú oktatásba. Félreértés ne essék: az iskolákban zajló oktatás-nevelés horizontja nem szűkíthető le e kompetenciák fejlesztésére. Legyenek azonban bármilyen elvárásaink az iskolában zajló tanúlással szemben, ahol ezekkel az alapkészségekkel kapcsolatban baj van, ott minden mással is baj van.

A 2000-ben lebonyolított első PISA-mérés tette láthatóvá a magyar közoktatás viszonylagos gyengeségét, ugyanis mindhárom mért kompetencia területen 15 éves diákjaink a fejlett országok átlaga alatt teljesítettek. Eredményeink az előző évtized során alapvetően stagnáltak, majd a 2009-es mérés – legalábbis a szövegértés terén – már jelentős javulást mutatott, ami némi derűlátásra okot adó visszaigazolást nyújtott a korábbi évek hatalmas összegeket felhasználó oktatásfejlesztési erőfeszítéseiről. A következő 2012-es mérés azonban valóságos hidegzuhany volt; a mért alapkészségek mindegyikében romlott a magyar diákok teljesítménye, s ami a legnagyobb baj, jelentősen megugrott a kudarcot valló tanulók aránya. E váratlanul nagy teljesítményromlásban számos különböző dolog játszhatott közre: a 2008-2009-es válság társadalmi folyamatokra gyakorolt hatása (elsősorban a szegénység növekedése), a 2010 előtti szocialista oktatásirányítás néhány intézkedése és a Fidesz oktatáspolitikájának teljesítményelvárásokat legyengítő üzenetei. Ezek a lehetséges okok lényegében szétválaszthatatlanok.

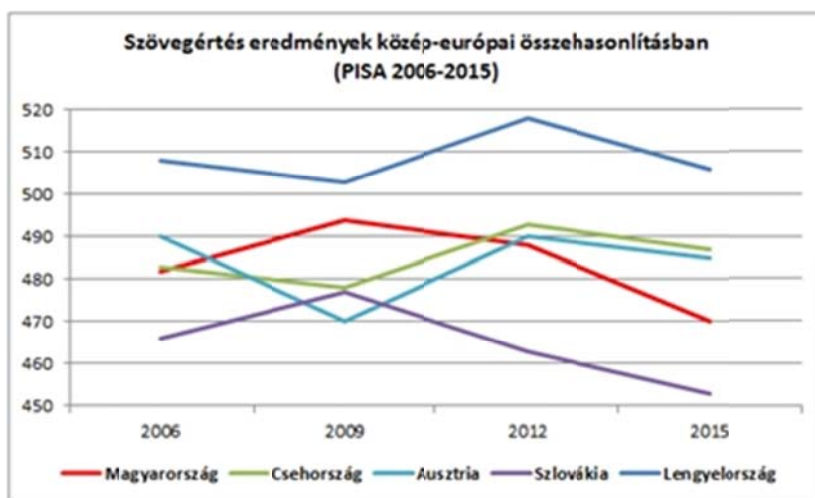
A most megjelent 2015-ös eredményekkel azonban nem ez a helyzet, azok egyértelműen a 2010 óta végighajszolt, szinte mindenre kiterjedő rendszer-átalakítás következményei. És ezek a következmények az adatok tanúsága szerint egyértelműen katasztrofálisak, a magyar 15 éves diákok szövegértési és természettudományos eszköztudása drámai, az EU-tagországok között a legnagyobb mértékben romlott, matematikai kompetenciáik pedig megrekedtek a 2012-ben mért

nagy teljesítményromlás szintjén. A 2015-ben mért eredmények a 2000-es első PISA-kutatás eredményeit is mélyen alulmúlják, s a magyar közoktatás gyors leszakadását bizonyítják.

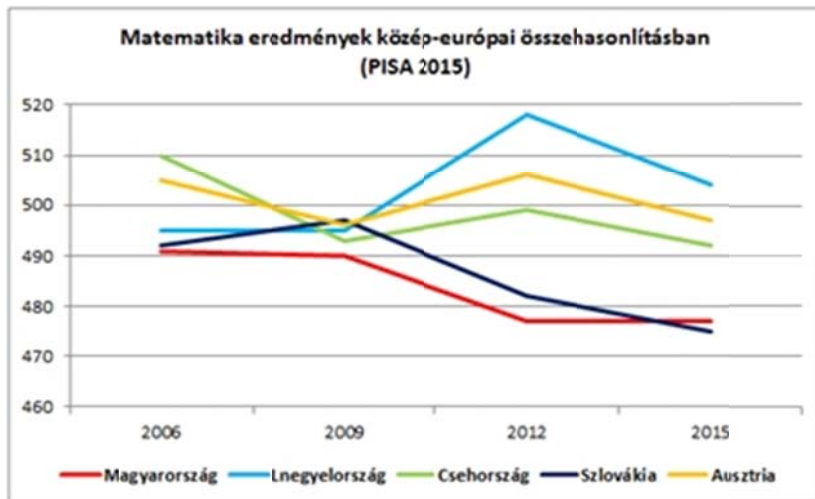
© hvg.hu

A magyar közoktatás teljesítményének legfontosabb referenciája az általában hasonló teljesítményszintet produkáló közép-európai régió, ezért a magyar eredményeket érdemes ebben az összehasonlításban is szemügyre venni. A szövegértés volt az a terület, ahol 2009-ben a magyar közoktatás jelentős javulást mutatott, melynek hatására tanulóink teljesítménye közel került az egyik európai éllovas Lengyelország teljesítményszintjéhez. Az ezt követő 2012-es 6 pontos, majd a 2015-ös további 18 pontos teljesítményromlás a régió aljára lökte a magyar eredményeket. Bár Szlovákia a miénknél kevesebbet, „csupán” 10 pontot rontott szövegértési eredményein, továbbra is a régió sereghajtója maradt.

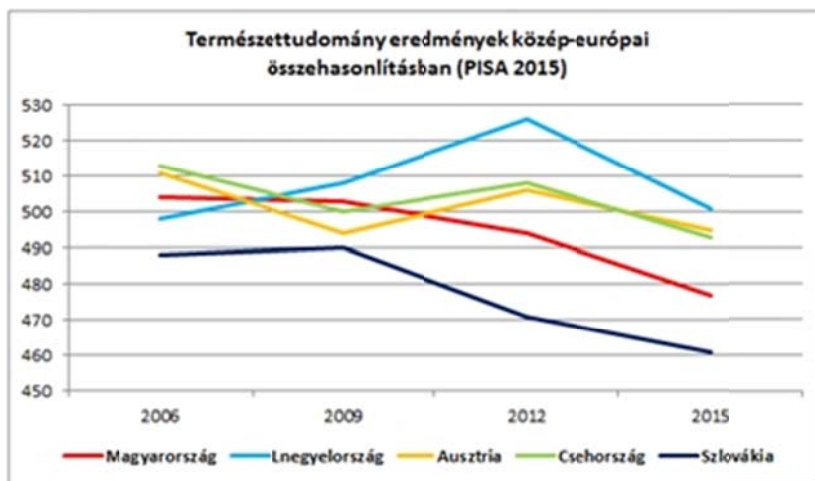
© hvg.hu

Matematikai alapkészségek tekintetében még egyértelműbb a korábban egységes közép-európai teljesítménycsoport szétszakadása. A lengyel, osztrák és cseh eredmények némi romlása ellenére tanulók továbbra is a fejlett országok átlaga környékén teljesítenek. Ezzel szemben a magyar és szlovák 15 évesek eredményeinek leszakadása állandósulni látszik.

© hvg.hu

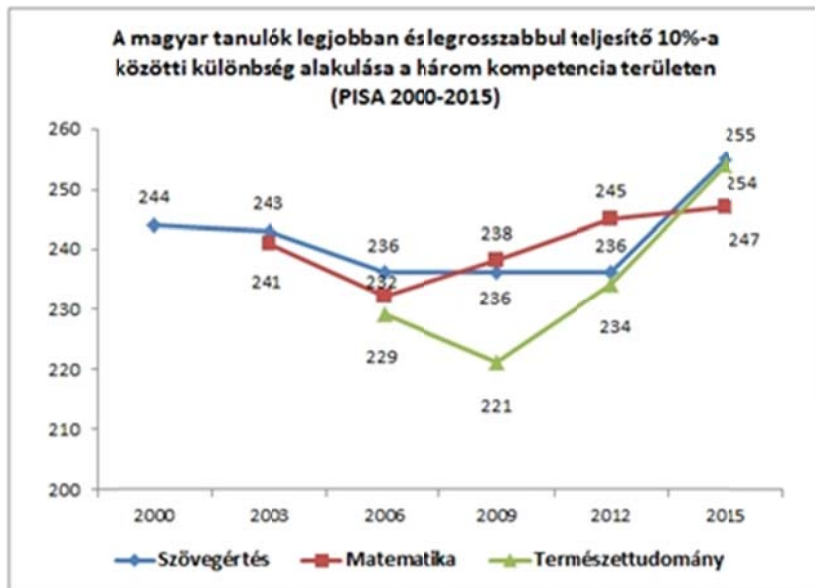
Ami a természettudományos alapkészségek szintjét illeti, a régió országainak mindegyikében megfigyelhető teljesítményromlásnál sokkal jelentősebb, európai összehasonlításban hatalmas 17 pontnyi magyar eredményromlás közelebb vitt minket az e tekintetben is regionális sereghajtó Szlovákiához.

© hvg.hu

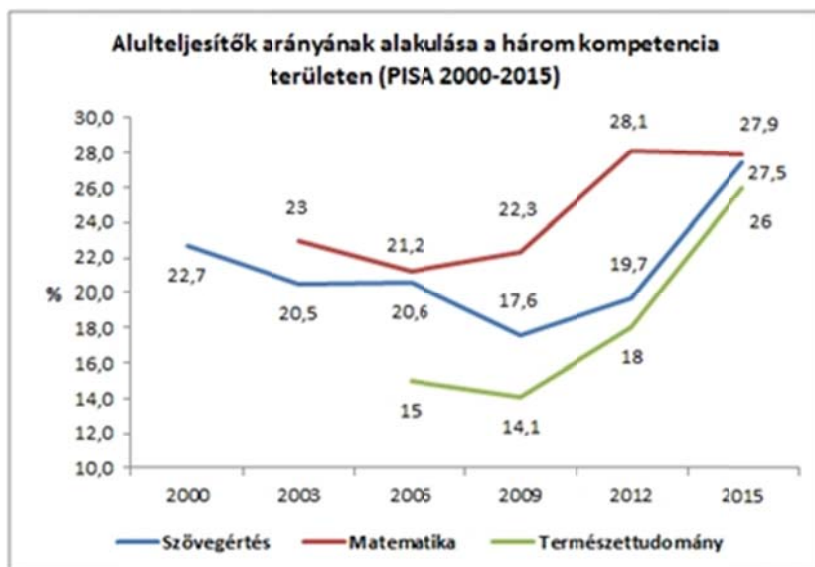
A magyar tanulók 2015 mért átlagos teljesítménye tehát a korábban mérthez képest és regionális versenytársainkhoz képest is mindhárom kompetencia területen rettentően alacsony. Érdekes azonban az átlagok mögé néznünk, ugyanis a magyar közoktatás átlagos eredményei mögött nemzetközi összehasonlításban mindig hatalmas teljesítményszakadékok húzódtak meg. 2015-ben Magyarország azon kevés európai ország közé tartozott, ahol mind a felső, mind pedig az alsó teljesítményszámban is az eredmények romlása volt megfigyelhető. Mivel azonban az

alacsony teljesítményű tanulók eredményei sokkal jobban romlottak, mint a magas teljesítményű tanulóké, a teljesítményszakadékok a magyar közoktatásban tovább növekedtek. Mint az a következő ábrán jól látszik, a legjobban és a leggyengébben teljesítő 10 százaléknyi tanuló eredményei közötti szövegértési és természettudományos szakadék rettentően szélesre tágult.

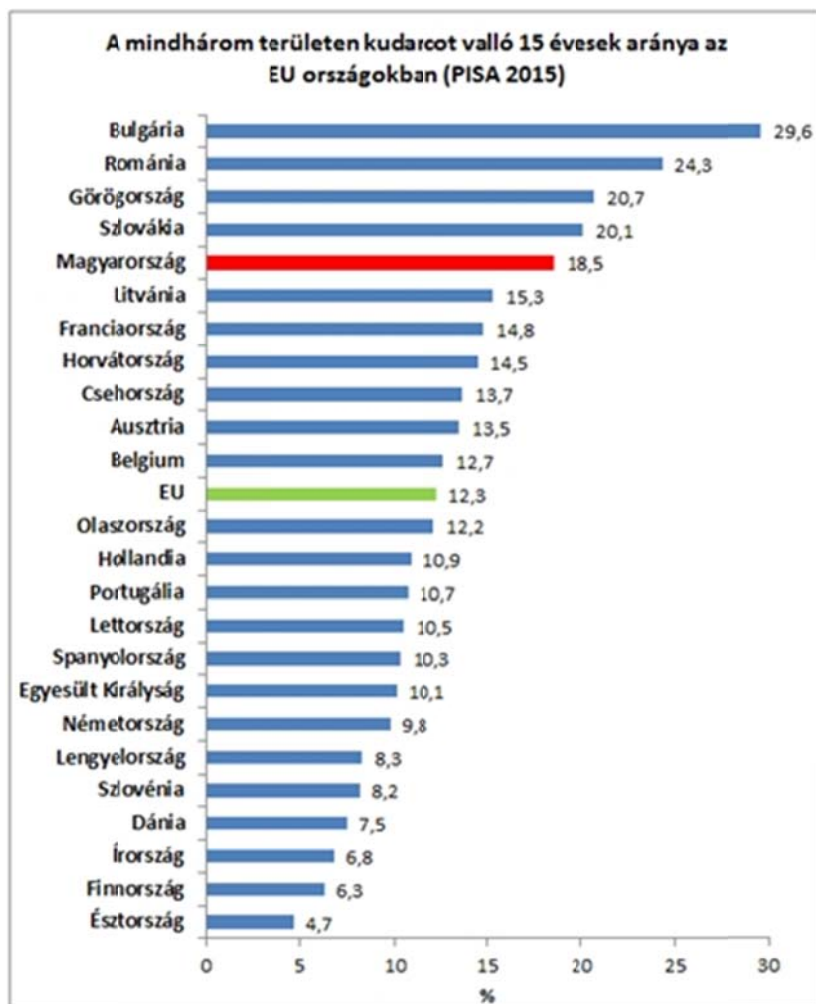
© hvg.hu

Az alapkészségek PISA által mért szintjének alakulása mellett a másik legfontosabb minőség mutató a kudarcot vállaló tanulók arányának alakulása. A 2009-es javulás egyik mozgatórugója éppen az volt, hogy szövegértési és természettudományos kompetenciák tekintetében kudarcot vállaló tanulók aránya némi javulást mutatott. 2012-ben ez a trend is megfordult, az alulteljesítő tanulók aránya a szövegértési és természettudományos területen kis mértékben, matematikából pedig igen jelentős mértékben növekedett. Az új eredmények a szövegértés és a természettudomány terén mutatják a kudarcot vállaló tanulók arányának ugrásszerű növekedését. Összességében a tanulási kudarcok mértéke az utóbbi években rettenetes, korábban Magyarországon ismeretlen mértéket öltött. Az arányokat a teljes 15 éves népességre vetítve az mondható, hogy – amennyiben ez nem változik – a magyar közoktatás minden évben több mint 25 ezer fővel gyarapítja a funkcionális analfabéták számát, közel ugyanennyivel a legalapvetőbb természettudományos készségekkel sem rendelkezők számát, s több mint 26 ezerrel azokét, akik alapvető matematikai készségek nélkül kerülnek ki a felnőtt életbe. Ha a szövegértési adatokat nemek szerinti bontásban is nézzük, az derül ki, hogy ma Magyarországon minden harmadik (31,9%) 15 éves fiú funkcionális analfabéta.

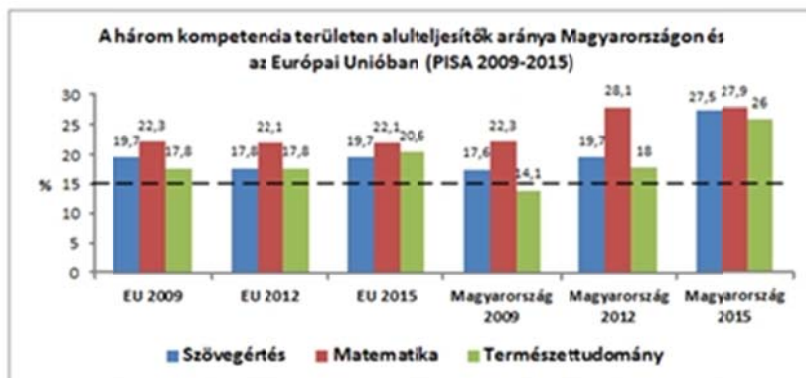
© hvg.hu

Az iskolai kudarcok mára elviselhetetlenül magas mértékéről még pontosabb képet kapunk, ha európai összehasonlításban vesszük szemügyre a mindhárom kompetencia területen alulteljesítő 15 éves tanulók arányát. (Ez az összehasonlítás egyben jól elhelyezi Magyarországot Európa 2015-ös közoktatási eredményességi térképén.) Magyarországon tehát a következő időszakban minden évben több mint 17 ezer olyan tanuló kerül ki a közoktatásból, akik semmilyen alapkészség tekintetében sem rendelkeznek a tanuláshoz és munkához szükséges legminimálisabb tudással sem.

© hvg.hu

Az alulteljesítő tanulók arányával kapcsolatban még egy fontos összehasonlításra is módunk van. Az Európai Unió közös oktatáspolitikai céljainak egyike a kudarcot valló tanulók arányának csökkentése. Az Unió 2020-ig tartó munkaprogramjában az ezzel kapcsolatos – általunk is vállalt – célérték az alulteljesítők arányának 15 százalék alá csökkentése. Amint az alábbi ábrán látszik, az EU egésze 2015-ben nem került közelebb e cél teljesítéséhez, bár nincs reménytelen távolságban tőle. Ami azonban Magyarországot illeti ez a kérdés lényegében eldőlt: a jelenlegi rendkívül gyors minőségromlás ilyen rövid távon, ilyen jelentős mértékben már nem fordítható vissza.

© hvg.hu

Az adatokból kiolvasható gyorsuló és drámai mértékű eredményromlás mélyebb okai további elemzéseket igényelnek. Első pillantásra az látszik, hogy amíg a 2012-es – a jelenleginél kisebb mértékű – teljesítményromlásban erőteljesen közrejátszott a 2008-as válság hatására megnövekedett szegénység hatása, ez a hatás a 2015-ös hanyatlásban sokkal csekélyebb volt. A 15 éves tanulók alapkészségeinek most megfigyelt súlyos romlása mögött döntő valószínűséggel nem elsősorban az egyenlőtlenségek felerősödését, hanem az oktatás minőségének súlyos romlását kell keresnünk. Összességében tehát az új PISA-adatok által a 2010 óta követett oktatáspolitikáról kiállított bizonyítvány: súlyos bukás.